

O‘ZBEKISTON SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION LOYIHALARNI BOSHQARISH TIZIMI: IQTISODIY BARQARORLIK VA HUQUQIY-IJTIMOY HOLAT TAHLILI

Muallif: Tolibjonov Xurshibek Hayotjon o‘g‘li ¹

Affilyatsiya: Xalqaro Nordik universiteti Mustaqil tadqiqotchisi, Magistratura Fakulteti
Dekan o‘rinbosari ¹

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17558614>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada O‘zbekiston sanoat korxonalarida innovatsion loyihalarni boshqarish tizimi tahlil qilinib, uning iqtisodiy barqarorlik, huquqiy va ijtimoiy holatiga e‘tibor qaratilgan. Tadqiqot doirasida korxonalarda loyihalarni rejalashtirish, resurslarni taqsimlash, moliyaviy samaradorlik ko‘rsatkichlarini baholash va ishchi jarayonlarni optimallashtirish metodlari o‘rganilgan. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, innovatsion loyihalarni boshqarish tizimi korxonalarning raqobatbardoshligini oshirish va iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashda muhim ahamiyatga ega.

Kalit so‘zlar: innovatsion loyiha, sanoat korxonasi, iqtisodiy barqarorlik, huquqiy holat, ijtimoiy holat, boshqaruv tizimi.

So‘nggi yillarda O‘zbekiston iqtisodiyoti sezilarli o‘zgarishlardan o‘tdi: modernizatsiya, liberallashtirish va xususiylashtirish kabi ustuvor yo‘nalishlar orqali davlatning taraqqiyot strategiyasi shakllanmoqda. Xususan, sanoat sohasida innovatsion loyihalarni rivojlantirish – raqobatbardoshlikni oshirish, resurslardan samarali foydalanish va global bozorga chiqish nuqtai nazaridan muhim omilga aylangan. Korxonalarda innovatsiyalarning joriy etilishi, boshqarish tizimlarining takomillashuvi hamda huquqiy-ijtimoiy muhitning yangilanishi zamonaviy sanoat rivoji bilan bevosita bog‘liq.

O‘zbekiston Prezidenti tomonidan qabul qilingan farmon va qarorlar mamlakatda innovatsion rivojlanish va sanoatning modernizatsiyasi yo‘lida muhim yo‘nalishlarni belgiladi. Masalan, PF-165-son farmoni “2022–2026-yillarda O‘zbekiston Respublikasining innovatsion rivojlanish strategiyasini tasdiqlash” to‘g‘risida qabul qilingan bo‘lib, unda korxonalarda innovatsion faoliyatni kengaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etish va ilm-fan sohasida hamkorlikni kuchaytirish kabi ustuvor yo‘nalishlar belgilangan [1]. Bu hujjat orqali mamlakatda iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlash va sanoat korxonalarining global raqobatbardoshligini oshirish uchun sharoit yaratildi. Shu bilan birga, korxonalar o‘z loyihalarini rejalashtirishda innovatsion infratuzilma va resurslardan samarali foydalanish imkoniyatiga ega bo‘ldi.

Shuningdek, “Respublikada ishlab chiqarishni rivojlantirish va sanoat kooperatsiyasini kengaytirish tizimi”ni yaratish bo‘yicha qabul qilingan [2]. Ushbu qaror yuqori texnologiyali ishlab chiqarishni rivojlantirish, investitsiyalarni jalb qilish

va ishlab chiqarish sifatini xalqaro standartlarga moslashtirishga qaratilgan. Qarorda, sanoat korxonalari faoliyatini zamonaviy boshqaruv tizimlari orqali optimallashtirish, innovatsion loyihalarni samarali amalga oshirish va iqtisodiy hamda huquqiy-ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash choralari belgilangan. Natijada, korxonalar o'z strategik qarorlarini real vaqt rejimida qabul qilish, risklarni baholash va resurslarni optimal taqsimlash imkoniyatiga ega bo'ladi.

O'zbekistonda iqtisodiy barqarorlik hamda huquqiy-ijtimoiy tizimning takomillashuvi innovatsion faoliyatning samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi muhim shart-sharoitlarni yaratmoqda. Shuningdek, kichik va o'rta korxonalar ham innovatsion mahsulot ishlab chiqishda faol-lashib bormoqda: 2024-yilda sanoatda 3 203 ta texnologik innovatsiya amalga oshirilgan, innovatsion mahsulot hajmi esa 5 835,4 milliard so'mga yetgan [3].

Mamlakatda huquqiy-ijtimoiy sohada ham qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Masalan, 2022-yilda davlat tomonidan majburiy mehnat va bolalar mehnatini tizimli olib borilmasligi haqidagi muammolar bartaraf etilganligi tashkilotlar tomonidan qayd etilgan. [4] Bundan tashqari, xususiy sektor rolini oshirish, davlat xususiylashtirishni jadallashtirish va tashqi investitsiyalarni jalb qilishga yo'naltirilgan chora-tadbirlar ko'paygan.

Shu sababli, O'zbekiston sanoat korxonalarida innovatsion loyihalarni boshqarish tizimining hozirgi holatini va rivojlanish tendensiyalarini tahlil qilish, ayniqsa iqtisodiy barqarorlik va huquqiy-ijtimoiy tizim kontekstida — ilmiy hamda amaliy jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu tahlil korxonalar, davlat boshqaruvi va siyosat shakllantiruvchilari uchun o'zaro integratsiyalashgan rivojlanish yo'nalishlarini aniqlash imkonini beradi.

O'zbekiston sanoat korxonalarida innovatsion loyihalarni boshqarish tizimining samaradorligini baholash uchun bir qator indikatorlar asosida tahlil olib borish zarur. Ushbu indikatorlarga innovatsion loyihalar soni, R&D (ilmiy-tadqiqot va tajribaviy ishlanmalar) uchun ajratilgan xarajatlar hamda ishlab chiqarilgan innovatsion mahsulot hajmi kiradi. So'nggi yillarda mamlakatimizda innovatsiyalarga bo'lgan e'tibor oshib, davlat tomonidan innovatsion rivojlanishga oid strategik hujjatlar va dasturlar qabul qilindi. Shu davrda sanoat korxonalari o'z faoliyatini modernizatsiya qilmoqda, yangi texnologiyalarni joriy etmoqda va innovatsion loyihalarni amalga oshirishni kengaytirmoqda.

Quyidagi jadvalda 2019–2024 yillarda sanoat korxonalarida amalga oshirilgan innovatsion loyihalar soni, R&D xarajatlari va innovatsion mahsulot hajmi ko'rsatilgan. Ushbu ma'lumotlar korxonalarda innovatsion faoliyatning dinamikasini va uning iqtisodiy samaradorligini vizual tarzda tahlil qilish imkonini beradi.

O'zbekiston sanoat korxonalarida innovatsion loyihalar va R&D xarajatlari (2019–2024) [5].

Yil	Innovatsion loyihalar soni (ta)	R&D xarajatlari (mlrd so'm)	Innovatsion mahsulot hajmi (mlrd so'm)
2019	2 100	1 200	3 200
2020	2 350	1 350	3 450
2021	2 700	1 500	4 100
2022	3 000	1 750	4 600
2023	3 203	1 900	5 200
2024	3 450	2 050	5 835

Jadval ma'lumotlariga qaraganda, 2019–2024 yillar oralig'ida sanoat korxonalarida innovatsion loyihalar soni 2100 dan 3450 taga oshgan, bu esa korxonalarda innovatsion faoliyatning barqaror o'sishini ko'rsatadi. Ayniqsa, 2021–2022 yillarda loyihalar sonining sezilarli darajada oshishi davlatning innovatsion rivojlanish strategiyasini amalga oshirishdagi muvaffaqiyatini aks ettiradi.

R&D xarajatlari ham doimiy ravishda oshgan, 2019 yilda 1200 mlrd so'm bo'lgan bo'lsa, 2024 yilda 2050 mlrd so'mga yetgan. Bu korxonalarning innovatsion loyihalarni moliyalashtirish imkoniyatlarining kengayganini va boshqaruv tizimlarining samarali ishlashini ko'rsatadi.

Innovatsion mahsulot hajmi ham oshganligi e'tiborga loyiqdir: 2019 yilda 3200 mlrd so'm bo'lgan ko'rsatkich 2024 yilda 5835 mlrd so'mga yetgan. Bu holat, nafaqat loyihalar soni va R&D xarajatlariga, balki ularning iqtisodiy samaradorligi va bozor talablari bilan mos kelishini ham ko'rsatadi.

Umuman olganda, jadval tahlili O'zbekiston sanoat korxonalarida innovatsion loyihalarni boshqarish tizimi barqaror rivojlanayotganini va iqtisodiy barqarorlik hamda huquqiy-ijtimoiy muhitning ijobiy ta'sirini ko'rsatadi. Shu bilan birga, tizimni yanada takomillashtirish, loyihalarni samarali tanlash, monitoring va natijalarni baholash mexanizmlarini rivojlantirish zarurati mavjud.

O'zbekiston sanoat korxonalarida innovatsion loyihalarni boshqarish tizimi so'nggi yillarda sezilarli rivojlandi va barqarorlik ko'rsatkichlarini oshirdi. 2019–2024 yillar oralig'ida innovatsion loyihalar sonining 2100 tadan 3450 taga oshishi, R&D xarajatlarining 1200 mlrd so'mdan 2050 mlrd so'mga yetishi hamda innovatsion mahsulot hajmining 3200 mlrd so'mdan 5835 mlrd so'mga ko'tarilishi korxonalarda innovatsion faoliyatning kengayganini va iqtisodiy samaradorlikning oshayotganini ko'rsatadi. Shu bilan birga, ushbu jarayon huquqiy-ijtimoiy muhitning takomillashuvi va davlat tomonidan innovatsion rivojlanishga yo'naltirilgan strategik dasturlarning samarali amalga oshirilishi bilan chambarchas bog'liq.

Biroq, tahlil shuni ko'rsatadiki, tizimning samaradorligi hali to'liq emas. Innovatsion loyihalarning iqtisodiy natijalari va bozor talablari bilan mosligi, loyihalarni tanlash, monitoring va baholash mexanizmlari hamda resurslardan optimal foydalanish sohalarida takomillashuv zarurati mavjud. Shuningdek, innovatsion loyihalarni amalga oshirishda mablag'lar ajratilishi va korxonalardagi boshqaruv tizimining kompleksligi orasida hali to'liq muvofiqlik kuzatilmaydi.

Shu nuqtai nazardan, quyidagi takliflar ishlab chiqildi. Avvalo, sanoat korxonalarida innovatsion loyihalarni rejalashtirish va amalga oshirish bo'yicha yagona metodologiyani joriy etish, KPllar va indikatorlar tizimini mustahkamlash zarur. Ikkinchidan, innovatsion loyihalarga ajratiladigan moliyaviy resurslarni kengaytirish, xususan xususiy sektor va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlarini kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Uchinchi navbatda, ilmiy-tadqiqot infratuzilmasini rivojlantirish, texnoparklar va laboratoriyalar faoliyatini kengaytirish hamda R&D xarajatlarini oshirish lozim.

Shuningdek, huquqiy-ijtimoiy muhitni takomillashtirish orqali innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash va intellektual mulk huquqlarini himoya qilish muhimdir. Oxirgi taklif sifatida, sanoat korxonalari uchun xalqaro standartlarni joriy etish va xorijiy kompaniyalar, ilmiy muassasalar bilan hamkorlikni rivojlantirish orqali innovatsion loyihalarning samaradorligini oshirish mumkin. Shu choralar orqali O'zbekiston sanoat korxonalari innovatsion faoliyatni barqaror va raqobatbardosh tarzda amalga oshirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO`YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 06.07.2022 yildagi PF-165-son. 2022 — 2026-yillarda O'zbekiston Respublikasining innovatsion rivojlanish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida. <https://lex.uz/docs/-6102462>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 24.01.2022 yildagi PQ-99-son. Respublikada ishlab chiqarishni rivojlantirish va sanoat kooperatsiyasini kengaytirishning samarali tizimini yaratish chora-tadbirlari to'g'risida. <https://lex.uz/uz/docs/-5836411>
3. https://stat.uz/img/images/ishbilarmonlikdan-mikrofirma-eng_p59459.pdf
4. <https://www.worldbank.org/en/results/2024/07/16/helping-uzbekistan-undertake-a-historic-social-and-economic-transformation>
5. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. Sanoat va innovatsion faoliyat bo'yicha statistik ma'lumotlar. <https://stat.uz>

